

הַלְבוּת הַנְהִיגָת אָדָם בַּפְּקָר סִימָן ב

ביאורים ומוספים

לשמור על בגדיהם, ו'שומר מצוה לא ידע רע'. או משום שבבית המקדש לא הויק שום דבר.

6) והמניח תחת מראשותיו בגדים שלובשם אך אינם שלו, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' תתעא) שאינו משכח תלמודו. והגר"ח קניבסקי (ספר הזכרון ח"ב אות טו) כתב שקשה להקל להניח כלים של אחר, אמנם אם אלו בגדים שלא לבשם בעצמו אפשר שלא ישכח תלמודו.

[משנ"ב שם]

וְכֵן יִזְהַר מְלַבֵּשׁ שְׁנֵי מְלַבּוּשִׁים יְחַדְוֵהוּ בְּפַעַם אֶחָד⁸, כִּי קָשָׁה לְשַׁכְּחָהוּ⁹.

7) ולפשוט שני מלבושים יחד, הביא הגר"ח קניבסקי (ספר זכרון שם אות לג) בשם ספר שולחן הטהור (סי' ב) שיש להקפיד בזה, ובשם הגהות ארחות חיים הביא שאין זה קשה לשכחה, ודייק שכן הוא בשו"ת יוסף אומץ (סי' רא). וכן דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב סכ"ב) שאין להחמיר בדברים אלו אלא במה שנוכר בפירושו.

8) והלבושים ביחד כובע עם הכיפה בתוכו, כתב הגר"ח פאלאגי (רוח חיים, הובא בכף החיים ס"ק ו) שלא יפה הם עושים, כי גם זה גורם לשכחה.

וללבוש ערדלים יחד עם הנעלים, דעת הגר"ש אלישיב (פניני תפילה עמ' סה) שאפשר להתיר, משום שאין עליהם שם בגד. וכעין זה כתב הערוך השלחן (סי' יז) שאין להקפיד בנעלים. וכן הביא בהגהות הר צבי (טור או"ח סי' ב) משו"ת מתת ידו (מהדורת סי' ב) להקל בלבישת נעלים וערדלים של עור או גומי כאחד. מאידך, היפה ללב (ח"א סי' ב אות ג) כתב שגם בנעלים יש להחמיר, וראה במאסף לכל המחנות (סי' ב ס"ק יב) מה שכתב בזה.

9) ומי שאינו נוהר ועושה דברים הקשים לשכחה, כתב הספר חסידים (סי' תתרח) שאינו חייב על כך. וביאר הגר"ח קניבסקי (ספר זכרון שם עמ' ז) שאין בכך אפילו איסור דרבנן, משום שאין זה מוכרח שישכח אלא רק גורם להחליש את הזכרון, ואינו דומה למשכח דבר ממשנתו מחמת שאינו חוזר על תלמודו שעל זה נאמר ש'מתחייב בנפשו' (אבות פ"ג מ"ח). משום ששם הוא בודאי מסירם מליבו. מאידך, החסד לאלפים (או"ח סי' קנו אות ו) כתב שעובר באיסור לאו של "השמר לך ושומר נפשך מאוד פן תשכח", וכן כתבו בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' א) ובשו"ת התעוררות תשובה (ח"ד סי' קל), והוסיף החסד לאלפים (שם) שגם הוא בכלל מה שאמרו (אבות שם) 'כל המשכח דבר אחד ממשנתו הרי זה מתחייב בנפשו'. ובשו"ת שלמת חיים (סי' תתסו) כתב שיתכן שיש בזה סרך של הלאו "השמר לך פן תשכח".

ולגבי נשים, האם צריכות להיזהר בכל זה, כתב החוות דעת (יו"ד סי' עב חידושים ס"ק ב) לענין אכילת לב של בהמה ועוף, שרק זכרים נוהגים שלא לאוכלו, משום שאכילתו קשה לשכחה. וכן כתב הבית לחם יהודה (יו"ד סי' עב ס"ק ג) שנשים מעוברות לא יאכלו לב שקשה לשכחה, אבל שאר נשים אוכלות. וכן כתב הגר"ח קניבסקי (ספר זכרון שם), וביאר שהטעם הוא כיון שאינן מצוות על תלמוד תורה. אמנם לענין קטנים אף על פי שעדיין לא למדו, כתב שיש להקפיד על כך, משום שדברים אלו גורמים לטבע של שכחה, ויכול להזיק להם אחר כך.

[משנ"ב שם]

הַקּוֹרָא קְתָב שְׁעַל־גַּב הַקְּבָרִים¹⁰ או הַמְּסַפֵּל בְּפְנֵי הַמֵּת, מְשַׁכְּחַת לִמְדוֹ¹¹.

[ביה"ל ד"ה ופרשת עולה]

וְכֵן מֵה שְׁאֵנו אֹמְרִין כָּל יוֹם אֲבֵינָה נְהַי מְסַדְרֵי וְכוּ' (39) וְעִנְיָנו צְשִׁית הַקְּטָנֶת, מְצִוָּה לְרֵאוֹת לְהַכִּין מֵה שְׁהוּא אֹמְרֵנו⁴⁰.

39) ובטעם הדבר שנתפשט המנהג לומר סדר המערכה דאביי, כתב במשנ"ב לקמן (סי' מח ס"ק א) שהוא משום שקבלו חז"ל שבזמן שאין בית המקדש קיים ואין קרבנות, מי שעוסק בהן ובפרשיותיהן, מעלה עליו הכתוב כאילו הקריבן.

40) במשנ"ב לקמן (שם) כתב, ונראה לי פשוט דמי שידוע ספר, מצוה ללמוד בגמרא פירוש המימרא דאביי, וכן מה שאנו אומרים בכל יום עניני עשיית הקטורת, כדי שיבין מה שהוא אומר, ובוזה תחשב לו האמירה במקום ההקטרה, וראה מה שכתבנו שם. עוד הביא לקמן (סי' נ ס"ק ב) את דברי השל"ה, שכשאומר איהו מקומן או במה מדליקין או פטום הקטורת, יעשה קול ניגון של משניות.

סִימָן ב

דִּין לְבִישַׁת בְּגָדִים

[משנ"ב ס"ק א]

שְׂדֵרְכָן לְהִיּוֹת מְכַסּוֹת לְעוֹלָם בְּמַדִּינַת אֱלֹהִים¹ שְׂאִין הוֹלְכִין יַחַד אֶפְלוֹ בְּקִיץ².

1) בביאור גדר 'מנהג המדינות', כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' מז אות ג) שאין הכוונה כמו שנוהגים באותן מדינות לילך בשוק, אלא כמו שנוהגים לילך בביתם כשאפשר שיבואו אנשים לבקרם ויתגנו מהם.

2) ובאותן מדינות שדרך האנשים לילך שם יחפים, כתב להלן (ס"ק יד) שמוותר. ובארצות החמות מאוד, שמנהג האנשים שם לעמוד יחפים גם לפני אנשים גדולים, כתב לקמן (סי' צא ס"ק יג) שאין לחוש לעמוד כך אפילו בשעת התפילה.

[משנ"ב שם]

וְכֵן בְּבֵית הַמִּקְרָחֵץ שְׂדֵרְכָן שֶׁל בְּגֵי־אָדָם לִילָף שֶׁם עֲרָמִים וְאֵי אֶפְשָׁר בְּעִנְיָן אַחֵר, אֵין נְהַי מְשׁוּם פְּרִיצוֹת³ וְכוּ', יִשְׁקָה אוֹ יִשִּׁים יְדוֹ כְּנֶגֶד עֲרָתוֹ לְכַסּוֹתָהּ⁴.

3) ובטעם הדבר כתב בשו"ת אגרות משה (שם), שבית המרחץ אינו מקום של נתינת כבוד כלל, ואשר על כן לא שייך בו דין הצניעות מחמת כבוד השכינה, ואין לנהוג בו בצניעות אלא משום הרגל האדם לצניעות בני עמו. ומחמת כן, התיר בשו"ת אגרות משה (שם) לעמוד ערום באמבטיה לצורך לבישת בגדים, אף על פי שאינו עושה כן לצורך הרחיצה, שכיון שעושה כן לאיזה שהוא צורך, ואמבטיה הוא מקום העשוי לשהות בו באופן זה, אין הדבר פוגם בהנהגת הרגל הצניעות. אולם בבית הכסא, שאינו עשוי לשהייה באופן זה, אין לעמוד בו ערום אף לצורך לבישה.

4) וביציאה ממקוה, כתב הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' נד) שהיום אין מקפידים בזה, ואולי יש לשחות קצת.

[משנ"ב ס"ק ב]

הַמְּנִיחַ⁶ מְלַבּוּשָׁיו מִרְאָשׁוֹתָיו⁶.

5) מה שנקט 'המניח', כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' תתעא) שזה נאמר רק על הרגל בכך, ולא על המניח באקראי, וכמו הכהנים בבית המקדש שנהגו היתר כי היו במשמרות ולא היתה להם קביעות בזה. מאידך, הגר"ח קניבסקי (ספר זכרון ח"ב אות טו) כתב שזה נאמר גם על המניח באקראי, וכתב שם שכן משמע במהרה"ל בליקוטים, ומה שהכהנים עשו כן הוא משום שהיתה להם מצוה

הלכות הנחנת אדם בפני סמך ב

המשך מעמוד 1

(משנ"ב ס"ק ז)

קשהו רוחץ נסך, ימין תחלה¹⁶.

16 ואיטר יד כשרוחץ את עצמו, כתב הגר"ח קניבסקי (קונטרס איש אטר אות ג) שלכאורה יקדים לרחוץ את צד ימין של כל אדם.

(משנ"ב ס"ק ח)

חולץ של נכוי¹⁷. שנהו קבדה של ימין¹⁸.

17 והחולץ מנעליו על מנת לנעול מיד מנעלים אחרים כתב העבודת היום (שערי ציון אות א) שטוב יותר לחלוץ קודם של ימין וינעילנה מיד במנעל החדש כיון שאם יחלוץ של שמאל תחילה יצטרך להמתין ברגל מגולה עד שיגמור לחלוץ ולנעול בימין אמנם אם אין רגלו מגולה בינתיים יחלוץ של שמאל תחילה. וכעין זה כתב בנחלת אליהו (דושניצר, חידושי דינים אות א) שמותר לחלוץ של ימין תחילה מיד להנעילנה במנעל חדש כיון שבכך אין ביוון לימין משום שגמר להנעילה קודם שהתחיל לעסוק בשמאל. והמקור חיים (ס"ד ד"ה החולץ) כתב שתחילה יחלוץ את שתי נעליו ואז ינעל קודם של ימין ואחריה של שמאל כיון שכתוב ופשת ולבשי ומשמע שאין לערב את הלבישה עם הפשיטה ועוד שעל ידי כך ניכר במעשיו שנועילת הימין קודמת.

18 ועל כן באופן שהחליצה הינה לכבוד ולמצוה, כגון שחולץ בערב שבת מנעליו כדי לצובעו או להחליפן באחרים לכבוד שבת, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה בין המצרים פט"ו ס"ד) שחולץ ימין תחילה שזהו כבודו של ימין, אמנם כשחולץ בערב יום הכיפורים או בערב תשעה באב, אף על פי שחולץ לשם מצוה יחלוץ של שמאל תחילה, משום שחליצה זו היא משום עינוי או אבלות וצער, ואין בכך משום כבודה של ימין. ולגבי חליצת מנעלי הכהנים קודם נשיאת כפים, כתב בלוח ארץ ישראל (ראש השנה) שיש לחלוץ של ימין תחילה. אכן שם (יום כיפור) כתב שגם בערב יום כיפור יש לחלוץ ימין תחילה. וכן הורה הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' סד) שהכהנים החולצים נעליהם קודם נשיאת כפים יחלצו של ימין תחילה.

(ביה"ד"ה לא ילבש)

ובספר ארצות-החיים מסיק לאסור, עין פ"ם¹⁹.

19 ולגבי הישן ערום בכילה והוציא את ראשו מחוצה לה וגם חצץ בין ליבו לערוה, כתב במשניב לקמן (סי' עד ס"ק ד) שאם אין הכילה גבוהה עשרה טפחים היא נחשבת ככיסוי כמו בגד, ויכול לקרוא קריאת שמע.

10 ומי שאינו קורא את הכתב בפיו, אלא רק בדרך הסתכלות בעלמא, דן הגר"ח קניבסקי (ספר זכרון ח"ב אות כו) אם יש לחוש שמשכח תלמודו, ומסיק שיש להחמיר בזה, וכן הוא בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' כ).

וכתב שאינו בולט אלא שוקע, כתב הגר"ח קניבסקי (שם) בשם ספר נגיד ומצוה, שאינו גורם לשכחה. וכתב שאינו בולט ואינו שוקע, דן הגר"ח קניבסקי (שם) אם יש להחמיר בו.

11 וכן המנגב ידיו בחלוקו, הביא לקמן (סי' קנח ס"ק מה) את דברי המג"א שכתב שגם דבר זה קשה לשכחה. והסתפק הפמ"ג (שם א"א ס"ק יז) אם דין זה נאמר רק בחלוקו או גם בשאר בגדיו. והביא הגר"ח קניבסקי (ספר זכרון שם אות לד) מספר נפש חיה שהוסיף להסתפק אם דין זה הוא רק במנגב ידיו לאחר נטילה, או גם בסתם מנגב ידיים רטובות. והגר"ש אלישיב הורה (קונטרס חובל ומויק ס"ח) שדין זה הוא דוקא במנגב ידיו לאחר נטילת ידיים לאכילה, אבל בנטילה אחרת או שלא בחלוקו יש להקל.

(משנ"ב ס"ק ד)

טוב שישים שני צדי המלבוש כיד ימינו וילבש תמין ואחר-כך השמאל¹².

12 וכשאיטר יד לובש בגד, כתב הגר"ח קניבסקי (קונטרס איש איטר אות ב) שישים את שני צידי המלבוש ביד ימין של כל אדם, וגם יתחיל ללבוש צד ימין של כל אדם.

(משנ"ב שם)

ואסור לו שישמאל בקבדו קתם או שמנונית נתיצא בקתם¹³.

13 ואיסור זה, הובא בשם החזו"ן איש שצידד (דינים והנהגות ח"ב פ"ט אות ה) שהוא דוקא בלח.

(משנ"ב ס"ק ו)

דלענין קשיה קצינו שקהתורה נתנה תשיבות אל השמאל¹⁴.

14 ובנעלים בלא שרוכים אלא שמהדקים אותם על ידי רוכסן או סקוטש, הורה הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' סו) שההידוק נחשב כמו קשירה, ולכן צריך להקדים לסגור את של שמאל.

(משנ"ב שם)

שקושר עליה תפלה של יד¹⁵.

15 ועל כן אשה שאינה מחויבת להניח תפילין ואף מוחים בידה שלא תניח, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב ס"ב) שתנעל ותקשור את של ימין תחילה.

הלכות נטילת ידיים שחרית סימן ב

18 המשך מעמוד

הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' קכד) לענין חיוב נטילת ידיים בברכה [לדעת הרא"ש] שהוא כשישן חצי שעה בלילה.

ולענין שינת קבע ביום שנחלקו הפוסקים בשו"ע לקמן (סי' מז ס"א) אם צריך לברך אחריה ברכות התורה, דעת האדר"ת (לוח ארץ ישראל הו"ר) ששיעור השינה הוא שתיים נשמן, והגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ז ס"א) הורה לגבי שינת קבע בלילה, שאם ישן חצי שעה מברך אחריה ברכות התורה.

ודעת הגר"ח שיינברג (חידושי בתרא סי' קעח ס"ק מח). שלשינת קבע אין שיעור בומן כמה ישן אלא תלוי הדבר בכונתו, שאם מתחילה הייתה כונתו לישון שינת עראי בלבד, או אפילו אם ישן על מיטתו הרי זו שינת עראי, ואם כונתו לישון שינת קבע, אפילו אם לבסוף התעורר

ולענין ברכת על נטילת ידיים לאחר השינה, כתב במשנ"ב להלן (ס"ק לד) שאפילו בלילה אם ישן פחות משתיים נשמן לא יברך. ובביה"ל (סט"ז ד"ה דוד) הביא מחלוקת כמה הוא שיעור שתיים נשמן שיש אומרים שהוא שלש שעות ויש אומרים שהוא יותר מחצי שעה ויש אומרים שהוא מעט יותר משלש דקות. וכן לגבי ברכות אלקי נשמה והמעביר שינה, כתב לקמן (סי' מז ס"ק כד) שאם ישן בלילה שתיים נשמן לכל הדעות צריך לברך אותן. והקצושי"ע (סי' ב ס"ח) כתב לענין נטילת ידיים לאחר שינה, שאם ישן ביום שתיים נשמן שהוא חצי שעה יטול ידיו, וכן כתב הקצות השלחן (ס"ב ברה"ש ס"ק א) שכיון שספק ברכות להקל יש לנהוג כפי הדעה הממוצעת שהיא חצי שעה. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"א תשובה ז) לגבי שינת הלילה. וכן דעת